

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2025. gada 19. februārī
lietā Nr. 2022-01-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši ārvalstīs reģistrēti komersanti *IDream OU*, *Rapiddeal Trade LTD*, *Beligand Trade Limited*, *Perfecta Middle East FZC*, *Croftland Business L.P.*, *Glenson Commercial Inc.*, *Mainfield Assets Corp.*, *Wondermax Sales Inc.*, *Hyroc Impex Ltd*, kā arī Deņs Sjaosju (*Den Sjaosiu*), Džjiņa Liņa (*Jin Lin*), Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) un Jeļena Glazera (*Elena Glazer*),

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2025. gada 21. janvāra tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtās un piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2005. gada 21. aprīlī pieņēma Kriminālprocesa likumu, kas stājās spēkā 2005. gada 1. oktobrī. Šā likuma 59. nodaļa regulē procesu par noziedzīgi iegūtu mantu.

2011. gada 8. jūlijā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kurš stājās spēkā 2011. gada 11. augustā un ar kuru citstarp Kriminālprocesa likuma 629. pants tika papildināts ar piekto daļu šādā redakcijā: „Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.”

Satversmes tiesa ar 2017. gada 23. maija spiedumu lietā Nr. 2016-13-01 (turpmāk arī – spriedums lietā Nr. 2016-13-01) atzina Kriminālprocesa likuma 629. panta piekto daļu, ciktāl tiesa nevar pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 92. panta pirmajam teikumam.

Ar 2018. gada 20. jūnija likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kas stājās spēkā 2018. gada 1. septembrī, (turpmāk – 2018. gada 20. jūnija grozījumi) citstarp Kriminālprocesa likuma 627. pants papildināts ar ceturto un piekto daļu, bet 629. panta piektā daļa izslēgta. Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturrtā un piektā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, (turpmāk arī – apstrīdētās normas) noteica:

„(4) Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar tiem drīkst iepazīties procesa virzītājs, prokurors un tiesa, kas izskata šo lietu. Šā likuma 628. pantā minētās personas ar lietā esošajiem materiāliem var iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā.

(5) Procesa virzītāja lēmumu par lūguma par iepazīšanos ar lietas materiāliem noraidīšanu var pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā, kas izskata procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Tiesa pieņem lēmumu par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu. Lēmums nav pārsūdzams. Lai tiesa izlemtu, vai iepazīšanās ar lietas materiāliem apdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, tiesa var pieprasīt krimināllietas materiālus un iepazīties ar tiem.”

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 628. pantam ar mantu saistītā persona ir persona, pie kuras manta tika izņemta vai tai tika uzlikts arests, vai arī cita persona, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu (turpmāk arī – ar mantu saistītā persona).

Saeima 2022. gada 6. oktobrī pieņēma likumu „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”, kurš stājās spēkā 2022. gada 3. novembrī (turpmāk – 2022. gada 6. oktobra grozījumi) un ar kuru citstarp Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtnā daļa izteikta šādā redakcijā:

„(4) Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Ar materiāliem, kas minēti lēmumā par procesa uzsākšanu par noziedzīgi iegūtu mantu, nepieļaujot pierādījumos minēto personu pamattiesību apdraudējumu, nodrošinot sabiedrības interešu aizsardzību un neapdraudot tā kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, no kura izdalīti materiāli, var iepazīties lietas dalībnieki. Procesa virzītājs rakstveidā brīdina par ziņu neizpaušanu saskaņā ar šā likuma 396. pantu.” Savukārt tā paša panta piektnā daļa ar 2022. gada 6. oktobra grozījumiem izslēgta no Kriminālprocesa likuma.

2. 2022. gada 6. janvārī Satversmes tiesā tika ierosināta lieta Nr. 2022-01-01 „Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtnās un piektnās daļas un 631. panta trešnās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”. Šī lieta tika sadalīta divās lietās – lietā Nr. 2022-01-01 „Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtnās un piektnās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam” un lietā Nr. 2022-11-01 „Par Kriminālprocesa likuma 631. panta trešnās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

Satversmes tiesā tika ierosinātas vēl četras lietas par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam: lieta Nr. 2022-14-01, lieta Nr. 2022-21-01, lieta Nr. 2022-26-01 un lieta Nr. 2022-38-01. Lai veicinātu lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu, tās tika apvienotas vienā lietā Nr. 2022-01-01 „Par Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtnās un piektnās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam”.

3. Pieteikumu iesniedzēji – ārvalstīs reģistrēti komersanti *IDream OU, Rapiddeal Trade LTD, Beligand Trade Limited, Perfecta Middle East FZC, Croftland Business L.P., Glenson Commercial Inc., Mainfield Assets Corp., Wondermax Sales Inc., Hyroc Impex Ltd*, kā arī Deņs Sjaosju (*Den Sjaosiu*),

Dzjiņa Liņa (Jin Lin), Volodimirs Strijs (Volodimir Strij) un Jeļena Glazera (Elena Glazer) (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētās normas paredzēja, ka ar mantu saistītajai personai procesa virzītājs var liegt piekļuvi lietas materiāliem, ar kuriem pamatoti procesa virzītāja pieņēmumi par mantas noziedzīgo izcelsmi, un tādējādi nostādīt Pieteikumu iesniedzējus nelabvēlīgākā situācijā salīdzinājumā ar otru tiesvedības pusi.

Likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir ievērojis formālos to pieņemšanas noteikumus, taču pārkāpis labas likumdošanas principu. Proti, apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā nav veikta pienācīga izpēte, nav izvērtētas to alternatīvas un šīs normas nav saskaņotas ar citām tiesību normām. Turklāt apstrīdētās normas nav paredzējušas kritērijus, kas būtu jāņem vērā procesa virzītājam, izlemjot personas lūgumu iepazīties ar lietas materiāliem, un kritērijus, kas būtu jāņem vērā tiesai, pārvērtējot procesa virzītāja lēmumu. Tāpat apstrīdētās normas nav bijušas pilnībā atbilstošas spriedumā lietā Nr. 2016-13-01 izdarītajiem secinājumiem, jo tās neļāva panākt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu. Praksē procesa virzītājs joprojām liedza iepazīties ar būtisku daļu to dokumentu, kas pievienoti lēmumam par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai. Ja pierādījumi, kas liecina par mantas noziedzīgu izcelsmi, jau ir savākti un nostiprināti, tad vairs nav reāla riska, ka procesā iesaistītās personas varētu slēpt pierādījumus vai traucēt izmeklēšanai.

Apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība, un apstrīdētās normas ir piemērotas šo mērķu sasniegšanai. Tomēr jāņem vērā arī tas, ka saikne starp apstrīdētajās normās ietverto pamattiesību ierobežojumu un tā leģitīmajiem mērķiem konkrētajā gadījumā ir pārāk netieša.

Apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus varēja sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, izsniedzot ar mantu saistītajai personai visus lietas materiālus, iepriekš tos anonimizējot un brīdinot, ka par ziņu izpaušanu iestāsies kriminālatbildība. Arī procesuālās sankcijas vai brīdināšana par iespējamu kriminālatbildību par

noziedzīgiem nodarījumiem pret jurisdikciju varēja būt efektīvs līdzeklis, ar ko nodrošināt kriminālprocesā iegūto ziņu neizpaušanu.

Sabiedrības ieguvums no tā, ka ar mantu saistītajai personai tiek liegta iespēja iepazīties ar visiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem, ir abstrakts. Labums, ko iegūst sabiedrība, nav bijis lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Visas sabiedrības interesēs vispirms ir objektīvs un taisnīgs process par noziedzīgi iegūtu mantu, kurā iespējams nonākt līdz taisnīgam nolēmumam. Nav pieļaujams tas, ka personai piekļuve lietas materiāliem tiek liegta, atsaucoties uz hipotētiskiem riskiem par kriminālprocesa norises traucēšanu.

Pēc iepazīšanās ar lietas materiāliem ārvalstīs reģistrēts komersants *IDream OU*, Deņš Sjaosju (*Den Sjaosiu*), Džjiņa Liņa (*Jin Lin*), Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) un Jeļena Glazera (*Elena Glazer*) izteica apsvērumus par Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa direktīvas 2014/42/ES par nozieguma rīku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu iesaldēšanu un konfiskāciju Eiropas Savienībā (turpmāk – Direktīva 2014/42/ES) attiecināmību uz Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā regulēto procesu par noziedzīgi iegūtu mantu, kā arī lūdza Satversmes tiesu uzdot jautājumus Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, izskatāmajā lietā Satversmes 92. panta pirmais teikums ir vērtējams kopsakarā ar Eiropas Savienības Pamattiesību hartu (turpmāk – Harta), īpaši tās 47. pantu, Direktīvas 2014/42/ES 8. panta 1. un 8. punktu un Padomes 2005. gada 24. februāra pamatlēmuma 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju (turpmāk – Pamatlēmums 2005/212/TI) 4. pantu.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Kriminālprocesuālais regulējums ticis veidots tādējādi, ka procesa virzītājs jau pirms tiesas procesa izsniedz ar mantu saistītajai personai lēmuma kopiju, kurā norādīts procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanas pamatojums. Šis lēmums satur ne tikai no krimināllietas izdalīto materiālu uzskaitījumu, bet arī šajos materiālos ietverto ziņu detalizētu aprakstu un argumentāciju, ar ko pamatots procesa virzītāja pieņēmums, ka attiecīgās mantas izcelsme ir noziedzīga vai manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu.

Likumdevējs apstrīdētajās normās bija noteicis, ka ar mantu saistītajai personai ir tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Tomēr procesa virzītājam, ņemot vērā to, ka lietas materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, pirms tam bija jāizvērtē personas lūgums par iepazīšanos ar šiem materiāliem un jānodrošina tai iespēja ar tiem iepazīties tādā apjomā, kāds konkrētajā gadījumā nepieciešams, lai nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un vienlaikus aizsargātu arī izmeklēšanas noslēpumu. Procesā virzītājam bija dota rīcības brīvība, tomēr viņam bija arī pienākums rūpīgi izvērtēt katru konkrēto gadījumu. Procesā virzītājam savs lēmums bija jāpamato, samērojot lietā iesaistīto personu intereses ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību. Apstrīdētajās normās noteiktais regulējums bija pietiekami elastīgs, lai ikvienā gadījumā būtu iespējams salāgot abas šīs intereses.

Turklāt jāņem vērā arī tas, ka likumdevējs bija nodrošinājis ar mantu saistītajai personai iespēju pārsūdzēt tiesā tai nelabvēlīgo procesa virzītāja lēmumu. Līdz ar to likumdevējs bija nodrošinājis arī tiesas kontroli pār to, vai ir panākts taisnīgs līdzsvars starp nepieciešamību nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu.

Saeima papildus norāda, ka apstrīdēto normu grozīšana pati par sevi nenozīmē, ka tās neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Tieslietu ministrijas rīcībā nav informācijas, kas liktu apšaubīt to, ka apstrīdēto normu pieņemšanas gaitā ir ievērots labas likumdošanas princips. Priekšlikums pieņemt apstrīdētās normas iesniegts pirms likumprojekta izskatīšanas otrajā lasījumā, un ir iesniegts arī šā priekšlikuma pamatojums. Apstrīdētās normas ir arī pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to piemērošanas sekas.

Attiecībā uz apstrīdēto normu mērķi aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu Tieslietu ministrija pievienojas Saeimas viedoklim, papildus norādot, ka tas ir īpaši svarīgi gadījumā, kad nepieciešams aizsargāt lieciniekus, nodrošināt komercnoslēpuma aizsardzību, un citos gadījumos. Apstrīdētajās normās ietvertā

pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir gan nodrošināt kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, gan aizsargāt sabiedrības intereses un drošību.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi sasniedz apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus. Procesa virzītājam un tiesai katrā konkrētajā gadījumā rūpīgi jāizvērtē, kādā apjomā var ļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar lietas materiāliem, jo nav pieļaujams tas, ka tiesa lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu pieņem, pamatojoties uz tādiem pierādījumiem, kas nav pieejami procesa dalībniekiem. Apstrīdētās normas nodrošināja personas tiesības uz taisnīgu tiesu, un tajās nav paredzēta absolūta izmeklēšanas noslēpuma noteikšana. Tas, ka likumā noteiktais regulējums nav pilnībā ievērots vai ka procesa gaitā ir notikuši procesuāli pārkāpumi, nevar būt par pamatu apstrīdēto normu atzīšanai par neatbilstošām Satversmei.

Konkrētajā gadījumā nepastāv citi līdzekļi, kas ļautu apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmos mērķus sasniegt tādā pašā kvalitātē. 2022. gada 6. oktobra grozījumu mērķis bija noteikt, ka lietas materiāli procesa dalībniekiem ir pieejami ar nosacījumu, ka netiek pieļauts pierādījumos minēto personu pamattiesību apdraudējums, tiek nodrošināta sabiedrības interešu aizsardzība un netiek apdraudēta kriminālprocesa, no kura izdalīti materiāli, mērķa sasniegšana. Tomēr arī apstrīdētās normas paredzēja līdzīgus nosacījumus, kas ir jāizvērtē, lemjot par to, kādā apjomā ļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar lietas materiāliem. Proti, procesa virzītājam un tiesai bija jāvērtē, vai lietas materiālu uzrādīšana personai nevar apdraudēt citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucēt kriminālprocesa mērķa sasniegšanai. Turklāt nebija liegts, piemēram, anonimizēt liecinieka datus un ļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar attiecīgo liecību.

Tieslietu ministrija papildus norāda, ka 2022. gada 6. oktobra grozījumi izstrādāti, ņemot vērā praksē konstatētās nepilnības. Proti, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 629. panta otro daļu tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā pēc procesa virzītāja lēmuma saņemšanas tiesā, bet praksē konstatēts, ka pirmajā tiesas sēdē vairumā gadījumu personas izsaka lūgumu par atļauju iepazīties ar lietas materiāliem un tiesa, apmierinot šo lūgumu, atliek tiesas sēdi. Attiecīgi nākamā tiesas sēde notiek pēc tam, kad jau ir notikusi iepazīšanās ar materiāliem, un tas atkarībā no tiesu, procesa virzītāju un advokātu noslodzes var būt arī pēc

Kriminālprocesa likuma 629. pantā noteiktā termiņa. Tāpat procesa virzība var tikt kavēta arī gadījumā, kad tiek pārsūdzēts procesa virzītāja lēmums par iepazīšanos ar lietas materiāliem, un it īpaši gadījumā, kad tiesa procesa virzītāja lēmumu atceļ un ir nepieciešams laiks, lai persona varētu iepazīties ar lietas materiāliem.

6. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – norāda, ka ierobežojums iepazīties ar visiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem noteikts ar mērķi aizsargāt citu cilvēku un sabiedrības intereses.

Vērtējot Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturto daļu redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, pušu līdzvērtīgu iespēju principa kontekstā, nav pamata uzskatīt, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu kāda no pusēm būtu bijusi acīmredzami nostādīta neizdevīgākā stāvoklī, ciktāl Kriminālprocesa likums paredz ar mantu saistītajai personai iespēju iesniegt informāciju par mantas izcelsmes tiesiskumu. Savukārt Kriminālprocesa likuma 627. panta piektajā daļā redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, paredzētā iespēja tiesai iepazīties ar krimināllietas materiāliem ir nodrošinājusi šā ierobežojuma samērīguma izvērtēšanu katrā konkrētajā gadījumā.

Izdalot procesu par noziedzīgi iegūtu mantu no pamata kriminālprocesa, procesa virzītājs pēc būtības pabeidz izmeklēšanu par mantas izcelsmes tiesiskumu. Līdz ar to šādā procesā izmeklēšanas noslēpums varētu tikt attiecināts vienīgi uz tiem lietas materiāliem, kas satur informāciju par noziedzīgo nodarījumu, kura izmeklēšana vēl tiek turpināta.

Tiesībsargs papildus norāda, ka 2022. gada 6. oktobra grozījumu pieņemšana uzskatāma par normatīvā regulējuma pilnveidi, kuras rezultātā skaidrāk definēti principi, kas jāievēro procesa virzītājam un procesa dalībniekam. Tomēr tas pats par sevi neliecina, ka apstrīdētajās normās būtu bijis ietverts nesamērīgs personas pamattiesību ierobežojums.

7. Pieaicinātā persona – Ģenerālprokuratūra – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Noziedzīgi iegūta manta var tikt konfiscēta tikai tādā gadījumā, ja tiek pierādīts, ka tā iegūta noziedzīga nodarījuma rezultātā. Tiesas lēmums par mantas

atzīšanu par noziedzīgi iegūtu ir izsniedzams visiem procesa dalībniekiem, tāpēc tiesai, ievērojot izmeklēšanas noslēpuma aizsardzības prasības, ir jānodrošina pienācīgs, saprotams lēmuma pamatojums tādā veidā, lai netiktu apdraudēta turpmākā izmeklēšana un personas, kurai ir tiesības uz konkrēto mantu, tiesību aizstāvība. Vienlaikus jāņem vērā, ka procesa dalībniekiem ir tiesības pieteikt lūgumus, iesniegt pierādījumus, sniegt paskaidrojumus, bet tiesai ir pienākums izvērtēt abu pušu pierādījumus un izlemt, vai ir pamats mantu atzīt par noziedzīgi iegūtu. Tādējādi visiem procesa dalībniekiem ir nodrošināta iespēja līdzvērtīgi īstenot savas tiesības, proti, nodrošināta adekvāta iespēja izmantot procesuālos līdzekļus. Procesā dalībniekiem nav jāatspēko otras puses argumenti, bet jāiesniedz tiesai pierādījumi, lai tiesa varētu objektīvi izvērtēt mantas izcelsmi. Tātad ar apstrīdētajām normām nav aizskartas personas iespējas aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses. Turklāt likumdevējs nodrošinājis personām tiesības procesa virzītāja lēmumu, ar kuru pilnībā vai daļēji aizliegts iepazīties ar lietas materiāliem, pārsūdzēt tiesā.

Procesa virzītājiem tiek organizēta apmācība, mudinot pieņēmus par mantas noziedzīgo izcelsmi pamatot ar tādiem pierādījumiem, kuru atklāšana neapdraud neviena intereses. Taču izmeklētāju lielās noslodzes dēļ joprojām tiek konstatēti gadījumi, kad procesa virzītājs izdala no krimināllietas tādus materiālus, kuri patiešām var ietekmēt taisnīgu kriminālprocesa norisi. Tāpat praksē tiek konstatēti gadījumi, kad procesa virzītājs bez redzama iemesla ierobežo piekļuvi tādiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, kuri jau ir personas rīcībā.

Ģenerālprokuratūra uzsver, ka īpaši svarīgi ir aizsargāt tādu informāciju, kura saņemta no ārvalstīm un kurai ir pierādījuma nozīme konkrētajā kriminālprocesā, jo attiecīgās iestādes ir noteikušas ierobežojumus attiecībā uz sniegtās informācijas izmantošanas mērķiem un noteikumiem. Regulējums, kas pieļautu personas pieeju tādiem materiāliem, apdraudētu krimināltiesisko uzdevumu izpildi (tai skaitā citā valstī), kā arī grautu Latvijas tiesībaizsardzības iestāžu reputāciju un uzticamību.

2022. gada 6. oktobra grozījumi izstrādāti, lai novērstu praksē konstatētās nepilnības.

8. Pieaicinātā persona – Finanšu izlūkošanas dienests – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Process par noziedzīgi iegūtu mantu risinās tad, kad krimināllieta atrodas pirmstiesas procesā un vēl nav iegūti pilnīgi visi pierādījumi. Līdz ar to var rasties tādas situācijas, kad kādu no krimināllietas izdalītu materiālu priekšlaicīga atklāšana apdraud kriminālprocesa mērķu sasniegšanu. Jāņem vērā arī tas, ka Kriminālprocesa likuma 389. pantā noteiktie mantas aresta termiņi atsevišķos sarežģītos kriminālprocesos var būt nepietiekami, lai attiecīgajā periodā pabeigtu pirmstiesas procesu un mantisko jautājumu atrisināšanu atstātu krimināllietā. Tātad svarīga ir iespēja individuāli vērtēt katru konkrēto gadījumu. Arī alternatīvi līdzekļi, piemēram, visu procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiālu uzrādīšana ar mantu saistītajai personai, iepriekš aizklājot personas datus, ne vienmēr nodrošinātu to, ka netiks atklāts personas vainas pierādījumu apjoms, un tādējādi var tikt apdraudēta pamata kriminālprocesa mērķa sasniegšana.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Zvērinātu advokātu padome – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome vērs uzmanību uz Direktīvas 2014/42/ES 8. panta 1. punktu, kas noteic, ka dalībvalstis veic nepieciešamos pasākumus ar mērķi nodrošināt personām tiesības uz efektīviem aizsardzības līdzekļiem un taisnīgu tiesu.

Apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas, ievērojot normatīvajos aktos noteikto kārtību, tomēr tās nav pietiekami skaidri formulētas. Proti, apstrīdētajās normās ietvertais regulējums nav bijis visaptveroši pārdomāts, jo nebija skaidri noteikti kritēriji, kas procesa virzītājam jāņem vērā, lemjot par atļauju iepazīties ar lietas materiāliem.

Apstrīdētajās normās ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīmi mērķi – citu personu tiesību un sabiedrības drošības aizsardzība, nodrošinot efektīvu kriminālprocesa norisi un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti šo leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tomēr šos mērķus tādā pašā kvalitātē varēja sasniegt arī ar citiem līdzekļiem, piemēram, izsniedzot ar mantu saistītajai personai visus procesa par noziedzīgi iegūtu mantu

lietas materiālus, pirms tam, ja nepieciešams, anonimizējot liecinieku personas datus un brīdinot personu par ziņu neizpaušanu.

Latvijas Zvērinātu advokātu padome pievienojas Pieteikumu iesniedzēju viedoklim, ka labums, ko sabiedrība gūst no apstrīdētajās normās noteiktā ierobežojuma, nav lielāks par personai nodarīto kaitējumu. Konkrētajā gadījumā aizsargājamās sabiedrības intereses ir salīdzinoši abstraktas un personu tiesību ierobežojumam nav tiešas ietekmes uz apstrīdēto normu mērķu sasniegšanu. Primāri visas sabiedrības interesēs ir objektīvs un taisnīgs tiesas process par noziedzīgi iegūtu mantu. Savukārt lietas materiālu neatklāšana jau pati par sevi negatīvi ietekmē procesa kvalitāti un rada pamatotas šaubas par tā taisnīgu norisi. Līdz ar to apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ciktāl tika pieļauta iespēja pieņemt lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu, pamatojoties uz tādiem pierādījumiem, kas ar mantu saistītajai personai nav pieejami.

10. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras docents, zvērināts advokāts Dr. iur. Jānis Rozenbergs – uzskata, ka apstrīdētās normas, ciktāl tās ļāva ierobežot ar mantu saistītās personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, uz kuriem procesa virzītājs balsta pieņēmumu par mantas noziedzīgo izcelsmi, neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmā mērķa tvērumā ietilpst citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses, kriminālprocesa mērķa netraucēta sasniegšana, kā arī izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība, kas atbilst sabiedrības interesei par efektīvu kriminālprocesa norisi. Likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti šo leģitīmo mērķu sasniegšanai. Tomēr leģitīmos mērķus līdzvērtīgā kvalitātē bija iespējams sasniegt, arī izsniedzot visus lietas materiālus, iepriekš tos anonimizējot un brīdinot personas par kriminālatbildību par ziņu izpaušanu.

Ar mantu saistītās personas aktīva dalība procesā par noziedzīgi iegūtu mantu paredz pienākumu pierādīt mantas likumīgo izcelsmi un tiesības atspēkot procesa virzītāja apgalvojumus. Liedzot personai piekļuvi noteiktiem lietas materiāliem, tai netiek nodrošināta pilnvērtīga iespēja atspēkot procesa virzītāja apgalvojumus par

mantas noziedzīgo izcelsmi un sniegt skaidrojumu par pierādījumiem, jo to saturs personai nav zināms.

Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek piemērots civilprocesuāls pierādīšanas standarts un apgrieztais pierādīšanas pienākums, bet tajā pašā laikā personas tiesību iepazīties ar lietas materiāliem ierobežošana tiek attaisnota ar kriminālprocesuālām interesēm. Šie apstākļi dod pamatu apšaubīt personas tiesību un sabiedrības interešu līdzsvarotību procesā par noziedzīgi iegūtu mantu. Turklāt jāņem vērā, ka vienīgi no procesa virzītāja izvēles būs atkarīgs tas, kādi lietas materiāli no krimināllietas tiks izdalīti.

No apstrīdēto normu piemērošanas prakses izriet, ka daudzos šādos procesos ar mantu saistītajai personai krimināllietā nav tāda kriminālprocesuāla statusa, kas tai piešķirtu tiesības uz aizstāvību. Tāpēc pārspīlēta izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība šādos gadījumos nav objektīvi nepieciešama. Savukārt praksē sūdzību par procesa virzītāja lēmumu izskatīšana tiesā var kavēt procesu par noziedzīgi iegūtu mantu izskatīšanu un tādējādi nonākt pretrunā ar paša procesa mērķi nodrošināt savlaicīgu un uz procesa ekonomijas interesēm vērstu kriminālprocesā radušos mantisko jautājumu atrisināšanu.

11. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesisko zinātņu katedras lektors *Dr. iur. Gunārs Kūtris* – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ar mantu saistītās personas uzdevums ir pierādīt, kā tā ieguvusi konkrēto mantu, nevis apstrīdēt noziedzīga nodarījuma esības pierādījumus. Šobrīd praksē vairs netiek izvirzītas stingras prasības attiecībā uz pierādījumu kopumu, kas apliecinātu mantas noziedzīgo izcelsmi. Dažkārt finanšu līdzekļu izcelsme ir neskaidra vai tie ir iesaistīti tādos darījumos, kas atbilst aizdomīga darījuma pazīmēm, un procesa virzītājs pieprasa, lai šo līdzekļu izcelsmi pierāda ar mantu saistītā persona. Tāpat ir procesi, kuros strīds pēc būtības notiek par uzņēmējdarbībā gūto līdzekļu izcelsmi. Tieši šajos gadījumos ar mantu saistītajai personai ir precīzi jāzina, kuru līdzekļu likumīgā izcelsme tiek apšaubīta un kādi pierādījumi šīs šaubas pamato. Kriminālprocesā jautājumā par mantas izcelsmi vairs nepastāv princips, ka šaubas tiek tulkotas par labu personai. Procesā virzītājs izsaka šaubas, un ar mantu saistītajai personai tās jānovērš. Tieši šādos apstākļos ir īpaši

svarīgi nodrošināt ar mantu saistītās personas piekļuvi tai informācijai, ar ko pamatots procesa virzītāja pieņēmums par mantas noziedzīgo izcelsmi, citādi ar mantu saistītā persona nevar šo pieņēmumu atspēkot. Tomēr tiesības uz pierādījumu izpaušanu nav absolūtas.

Jēdzienu „izmeklēšanas noslēpums” nav pamata attiecināt uz visiem krimināllietā esošajiem materiāliem. Ja šā jēdziena saturu vienpersoniski noteiktu procesa virzītājs, tas arī nebūtu korekti, jo viņš varētu to attiecināt uz jebkuru lietā esošo dokumentu, arī tādu, kas apsūdzības pusei nav vēlams. Procesā virzītājam katrā gadījumā ir rūpīgi jāizvērtē personas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un savs lēmums ir jāpamato, samērojot to ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību. Tāpat aizsargājamo interešu līdzsvars būtu jānodrošina arī tiesai, izvērtējot gan procesa virzītāja lēmumu, gan ar mantu saistītās personas interešu patieso saistību ar tiem pierādījumiem, kuru saturu tiesa redz, gan visus pierādījumus kopumā. Problēmas personu tiesību aizsardzībā dažkārt var rasties nevis pašas apstrīdētās normas dēļ, bet gan tās nepareizas piemērošanas rezultātā. Nav pieļaujams tas, ka tiesa lēmumu par mantas atzīšanu par noziedzīgi iegūtu pieņem, pamatojoties uz tādiem pierādījumiem, kuri procesa dalībniekiem nav pieejami. Nav pamata atkāpties no šā principa. Arī Direktīvas 2014/42/ES 8. pantā ir norāde uz to pierādījumu pieejamību, uz kuriem tiks balstīts tiesas lēmums.

Attiecībā uz apstrīdēto normu grozīšanu *Dr. iur.* Gunārs Kūtris norāda, ka tiesību normas pilnveidošana pati par sevi vēl nenozīmē, ka šī norma nav bijusi atbilstoša Satversmei.

12. Pieaicinātā persona – Rīgas Juridiskās augstskolas vieslektore, *Baltic Human Rights Society* un starptautiskās nevalstiskās organizācijas *Fair Trials* eksperte LL.M. Ilze Tralmaka – uzskata, ka piekļuve lietas materiāliem nodrošina iespēju pilnvērtīgi komentēt šo materiālu saturu un, ja nepieciešams, apšaubīt to autentiskumu, to iegūšanas atbilstību likumam, attiecināmību, kontekstu un citus būtiskus aspektus. Šādas tiesības var netikt pilnībā nodrošinātas gadījumā, kad personai ir pieejams tikai nepilnīgs, saīsināts vai selektīvs pierādījumu apraksts.

Vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, ir būtiski pārlicināties arī par to, vai šajās normās noteiktais ierobežojums ir loģisks, pietiekami pamatots un vai tas pietiekami aizsargā personas

tiesības, pēc iespējas novēršot to, ka valsts iestādes un amatpersonas varētu tām piešķirto rīcības brīvību praksē izmantot patvaļīgi.

Konkrētajā gadījumā apstrīdētajās normās bija ietverta prezumpcija, ka personai nav tiesību iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Šāda prezumpcija var būtiski ietekmēt to, kā tiek vērtēta un piešķirta atļauja iepazīties ar lietas materiāliem. Ja likumā ir atzītas personas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, kuras konkrētos likumā noteiktos gadījumos var tikt ierobežotas, tad šādu ierobežojumu noteikšanā parasti ir jāievēro augstāki standarti attiecībā uz to pamatotību un samērīgumu. Turklāt konkrētās tiesības personai ir saskaņā ar likumu, nevis tādēļ, ka tās piešķirtu noteikta valsts amatpersona.

Apstrīdētās normas šķietami bija piemērojamas arī gadījumos, kad krimināllietā ir pieņemts galīgais lēmums par procesa izbeigšanu. Šādos gadījumos acīmredzami nav loģiska pamata ierobežot procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiālu pieejamību. Tādēļ apstrīdēto normu nepieciešamība šajā daļā būtu īpaši jāpamato, ņemot vērā to, ka kriminālprocesa mērķu sasniegšana lietā, kas jau ir izbeigta, vairs nevar tikt apdraudēta.

Apstrīdētajās normās noteiktie mērķi, kuru dēļ tiesības iepazīties ar lietas materiāliem varētu tikt ierobežotas, tostarp un it īpaši sabiedrības intereses, bija definēti tik plaši, ka procesa virzītāja un tiesas rīcības brīvība faktiski bija neierobežota.

Likumdevējs apstrīdētajās normās bija noteicis ierobežotas pieejamības informācijas statusu visiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu materiāliem, tādējādi presumējot, ka attiecībā uz šā procesa dalībniekiem pastāv risks negatīvi ietekmēt izmeklēšanu. Šāda prezumpcija nav balstīta uz konkrētu individuālu izvērtējumu un nevar kalpot par pamatojumu tiesību uz piekļuvi lietas materiāliem ierobežošanai procesā, kurā tiek izlemts jautājums par personas tiesībām uz īpašumu.

Ja apstrīdētās normas tiktu piemērotas saprātīgi, atbilstoši Satversmes 92. pantam, tajās ietvertais pārsūdzēšanas mehānisms būtu varējis novērst nepamatotu personas pamattiesību ierobežojumu. Taču vispārējs liegums iepazīties ar lietas materiāliem, kas balstīts automātiskā prezumpcijā, ka ar mantu saistītā persona var negatīvi ietekmēt kriminālprocesa sekmīgu norisi, nav atzīstams par loģisku un pamatotu, īpaši ņemot vērā to, ka procesu par noziedzīgi iegūtu mantu var uzsākt dažādās kriminālprocesa stadijās.

13. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes doktorants, zvērināts advokāts *Mg. iur. Armands Smans* – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Likumdevēja izraudzītie līdzekļi, paredzot iespēju ierobežot piekļuvi lietas materiāliem procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, ir nodrošinājuši izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību. Tiesas kontrole pār to materiālu apjomu, kuri personai tiek uzrādīti, visefektīvāk nodrošina līdzsvaru starp personas interesi par pušu līdzvērtīgu iespēju principa nodrošināšanu un nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu – ar nosacījumu, ka apstrīdētās normas tiek piemērotas pareizi. Šāda tiesas kontrole neizslēdz arī tiesas iespēju lemt par materiālu uzrādīšanu ar mantu saistītajai personai, iepriekš anonimizējot vai aizklājot liecinieku un citu iesaistīto personu datus. Kā Satversmes tiesa ir secinājusi lietā Nr. 2016-13-01, izsvērtā un izvērtēta anonimizēto un aizklāto materiālu uzrādīšana sasniedz apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitimos mērķus labākā kvalitātē nekā automātiska visu materiālu uzrādīšana. Savukārt attiecībā uz personas brīdināšanu par ziņu neizpaušanu un kriminālatbildību svarīgi ir tas, ka procesa virzītājam izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība ir jānodrošina ne tikai tad, kad tiek lemts par personu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem, bet arī tad, kad šāda atļauja tiek dota, brīdinot personas par kriminālatbildību.

Izskatāmajā lietā Pieteikumu iesniedzēju tiesību aizskārums varētu būt radies apstrīdēto normu nepareizas, formālas piemērošanas rezultātā. Katrā konkrētajā gadījumā ir svarīgi rūpīgi izvērtēt personas tiesības iepazīties ar lietas materiāliem, un procesa virzītājam savs lēmums vienmēr ir pienācīgi jāargumentē un jāpamato. Pilnīgi nepamatoti un pretēji procesuālās līdztiesības principam būtu liegt piekļuvi lietas materiāliem un šo liegumu argumentēt tādējādi, ka ar mantu saistītajai personai procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir nevis jāatspēko otras puses argumenti, bet gan jāsniedz tiesai pierādījumi, lai tiesa varētu objektīvi izvērtēt mantas izcelsmi. Turklāt gadījumos, kad piekļuve lietas materiāliem tiek liegta personām, kurām nav tiesību uz aizstāvību, atteikumam jābūt īpaši pamatotam.

Mg. iur. Armands Smans pievienojas Saeimas atbildes rakstā paustajam viedoklim, ka apstrīdēto normu grozīšana pati par sevi nenozīmē, ka tās neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

14. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās fakultātes doktorants Mg. iur. Andrejs Nikiforovs – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Procesa par noziedzīgi iegūtu mantu mērķis nav konfiscēt noziedzīgi iegūto mantu valsts labā pēc iespējas īsākā termiņā, bet gan atjaunot cietušajai personai pretlikumīgi atņemtās vai ierobežotās īpašuma tiesības. Tas izskaidro nepieciešamību izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt attiecīgu procesu, noteikt īsākus procesuālos termiņus un ierobežot pieeju lietas materiāliem. Taču neviens no minētajiem apsvērumiem nav absolūts.

Ņemot vērā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu noteikto pierādījumu novērtēšanas kārtību, nav pieļaujams tas, ka procesa virzītājam būtu procesuālas priekšrocības pretstatā ar mantu saistītajai personai. Ja procesa virzītājs ierobežo pieeju svarīgiem pierādījumiem, kuri var ietekmēt mantas izcelsmes apstākļu noskaidrošanu, tad objektīvi netiek nodrošināts sacīkstes princips.

Pirmās instances tiesas lēmums par noziedzīgi iegūtu mantu ir pārsūdzams apelācijas instances tiesā. Tomēr šāda sūdzība nevarēja būt pilnvērtīga, jo iesniedzēja argumentācija bija balstīta vienīgi uz viņam zināmiem apstākļiem, turpretī viņam nezināmi varēja būt tādi apstākļi, kas ietekmējuši pirmās instances tiesas nolēmumu, ar kuru manta tika atzīta par noziedzīgi iegūtu. Ja personai bija uzlikts par pienākumu pierādīt mantas likumīgu izcelsmi, tad nedrīkstēja ierobežot šīs personas tiesības aizsargāt savu īpašumu ar jebkādiem līdzekļiem un bija jābūt nodrošinātai iespējai pārbaudīt tādu pierādījumu ticamību, kuri var apdraudēt īpašuma tiesību saglabāšanu.

Krimināltiesību jomā tiesiskajai noteiktībai un personu tiesību aizsardzībai ir īpaša nozīme. Lai pārliecinātos par mantas noziedzīgo izcelsmi, ir jāpārliecinās par to, vai ir konstatēts kriminālatbildības iestāšanās pamats. Tāpēc arī gadījumā, ja personas rīcībā ir noziedzīgi iegūta manta, bet šī persona nav nozieguma izdarītāja un, pieņemot mantu, nav bijusi informēta par tās saistību ar noziegumu, būtu pamatoti secināt, ka procesa virzītāja rīcībā netrūkst pierādījumu, kas apliecinātu konkrētās mantas saistību ar noskaidroto noziegumu. Šādiem pierādījumiem vajadzētu būt saistītiem vienīgi ar mantu, nevis ar personas – nozieguma izdarītājas – vainu, un šādiem pierādījumiem vajadzētu būt pieejamiem ar mantu saistītajai

personai tādā apmērā, kas izslēdz jebkādu iespēju nepamatoti ierobežot personas tiesības aizsargāt savu īpašumu.

15. Satversmes tiesa, izskatot lietu rakstveida procesā, 2022. gada 8. decembrī pieņēma lēmumu uzdot Eiropas Savienības Tiesai jautājumus prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un apturēt tiesvedību lietā līdz brīdim, kad stājas spēkā Eiropas Savienības Tiesas nolēmums.

Satversmes tiesa uzdeva Eiropas Savienības Tiesai šādus jautājumus:

„1.1. Vai tāds valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru valsts tiesa lemj par noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju atsevišķā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, kas izdalīts no pamata kriminālprocesa pirms noziedzīga nodarījuma konstatēšanas un personas atzīšanas par vainīgu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, bet kas paredz konfiskāciju arī uz to materiālu pamata, kuri izdalīti no krimināllietas materiāliem, ietilpst Direktīvas 2014/42/ES, īpaši tās 4. panta, un Pamatlēmuma 2005/212/TI, īpaši tā 2. panta, piemērošanas jomā?

1.2. Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša, vai tiesiskais regulējums attiecībā uz pieeju procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem ir uzskatāms par saderīgu ar Hartas 47. pantā un Direktīvas 2014/42/ES 8. panta 1. punktā ietvertajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu?

1.3. Vai Eiropas Savienības tiesību pārākuma princips ir interpretējams tādējādi, ka ar šo principu ir pretrunā tas, ka dalībvalsts konstitucionālā tiesa, kura izskata konstitucionālo sūdzību par valsts tiesisko regulējumu, kas izrādās nesaderīgs ar Eiropas Savienības tiesībām, nolemj, ka ir piemērojams tiesiskās drošības princips un šā tiesiskā regulējuma tiesiskās sekas tā spēkā esības laikā tiek saglabātas?”

Eiropas Savienības Tiesa 2024. gada 4. oktobrī pasludināja spriedumu apvienotajās lietās C-767/22, C-49/23 un C-161/23 „iDream u. c.”.

Eiropas Savienības Tiesa nosprieda, ka Direktīva 2014/42/ES un Pamatlēmums 2005/212/TI jāinterpretē tādējādi, ka šo tiesību aktu piemērošanas jomā neietilpst valsts tiesiskais regulējums, kas paredz iespēju tāda kriminālprocesa gaitā, kura mērķis ir noskaidrot, vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, uzsākt procesu, lai, pamatojoties uz krimināllietas materiāliem, lemtu par noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, ja šis konfiskācijas process neattiecas uz šāda noziedzīga nodarījuma

konstatāciju un ja pat nav neviena ar šīs personas slimību vai bēguļošanu saistīta iemesla, kas rada šķērsli tai ierasties tiesā.

16. Satversmes tiesa 2024. gada 13. novembrī atjaunoja tiesvedību lietā Nr. 2022-01-01. Pēc tiesvedības atjaunošanas Pieteikumu iesniedzēji Jeļena Glazera (*Elena Glazer*), Deņs Sjaosju (*Den Siaoju*), Dzjiņa Liņa (*Jin Lin*) un Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) izteikuši viedokli par lietas materiāliem.

Jeļena Glazera (*Elena Glazer*) norādīja, ka mantas īpašniekiem nedrīkstētu tikt nodrošināts zemāks pamattiesību aizsardzības standarts tikai tādēļ vien, ka sevišķais kriminālprocess par noziedzīgi iegūtu mantu neietilpst Direktīvas 2014/42/ES un Pamatlēmuma 2005/212/TI tvērumā. Pušu vienlīdzības un sacīkstes princips, kas izriet ne vien no Satversmes 92. panta pirmā teikuma, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 6. panta un 1. protokola 1. panta, bet arī no Hartas 17. un 47. panta, sevišķajā kriminālprocesā par noziedzīgi iegūtu mantu ietver mantas īpašnieka tiesības iepazīties ar visiem pierādījumiem, ko procesa virzītājs iesniedzis tiesā. Savukārt Deņs Sjaosju (*Den Siaoju*), Dzjiņa Liņa (*Jin Lin*) un Volodimirs Strijs (*Volodimir Strij*) norādīja, ka Direktīvā 2014/42/ES un Pamatlēmumā 2005/212/TI ietvertie minimālie noteikumi attiecībā uz personām paredzētiem aizsargpasākumiem ir attiecināmi arī uz sevišķo procesu par noziedzīgi iegūtu mantu un vērtējami Satversmes 92. panta pirmā teikuma tvērumā.

Secinājumu daļa

17. Izskatāmajā lietā ir apstrīdēta Kriminālprocesa likuma 627. pantā ietverta tiesību normu satversmība. Apstrīdētās normas noteica kārtību, kādā personas ir tiesīgas iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2016-13-01 jau ir vērtējusi līdzīga tiesiskā regulējuma atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Turklāt pēc izskatāmās lietas ierosināšanas likumdevējs Kriminālprocesa likuma 627. pantu ir grozījis.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmajai daļai katrs no šiem apstākļiem var būt par pamatu tiesvedības izbeigšanai lietā. Līdz ar to Satversmes tiesa vispirms izvērtēs katru no tiem.

17.1. Lai noskaidrotu, vai prasījums uzskatāms par izspriestu Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 5. punkta izpratnē, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) prasījums formāli ir izspriests; 2) prasījums ir mainījies pēc būtības; 3) pastāv būtiski jauni apstākļi, kuru dēļ prasījumu nevarētu uzskatīt par jau izspriestu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2021. gada 27. maija sprieduma lietā Nr. 2020-49-01 15.1. punktu*).

Satversmes tiesa spriedumā lietā Nr. 2016-13-01 vērtēja Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas redakcijā, kas bija spēkā līdz 2018. gada 31. augustam, atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Minētā tiesību norma, ciktāl tiesa nevarēja pārvērtēt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību, tika atzīta par neatbilstošu Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Satversmes tiesa norādīja, ka likumdevējam būtu jānosaka tāda kārtība, kas nodrošinātu pušu līdzvērtīgu iespēju principu procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, un jāparedz tiesai iespēja pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem tiesiskumu un pamatotību (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 15.3. punktu*).

Pēc Satversmes tiesas sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 likumdevējs grozīja procesu par noziedzīgi iegūtu mantu reglamentējošās tiesību normas. Ar 2018. gada 20. jūnija grozījumiem Kriminālprocesa likuma 629. panta piektā daļa nemainītā redakcijā tika iekļauta Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtajā daļā, kas ir apstrīdēta izskatāmajā lietā. Turklāt ar minētajiem grozījumiem likumdevējs papildināja Kriminālprocesa likuma 627. pantu ar piekto daļu (redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim), nosakot ar mantu saistītajai personai tiesības pārsūdzēt tiesā procesa virzītāja lēmumu, ar kuru ir noraidīts lūgums par iepazīšanos ar lietas materiāliem. Proti, apstrīdētajās normās ietvertais tiesiskais regulējums ir mainījies pēc būtības salīdzinājumā ar spriedumā lietā Nr. 2016-13-01 vērtēto.

Līdz ar to izskatāmās lietas prasījums nav izspriests.

17.2. Lemjot par tiesvedības izbeigšanu uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, tiesai jānoskaidro: 1) vai apstrīdētās normas ir zaudējušas spēku un 2) vai nepastāv apstākļi, kas prasa tiesvedību turpināt (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2024. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2023-47-01 11. punktu*).

17.2.1. Lai secinātu, ka apstrīdētā norma ir zaudējusi spēku, nepietiek ar konstatējumu, ka no regulējuma ir izslēgts apstrīdētās normas teksts. Satversmes tiesai ir jānoskaidro ar grozījumiem izdarītās izmaiņas regulējumā, lai pārlicinātos, ka tiesību normas saturs ir mainījies pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2019. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. 2018-21-01 9. punktu*).

Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtdaļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, noteica, ka procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums, un ar mantu saistītā persona ar tiem varēja iepazīties ar procesa virzītāja atļauju un viņa noteiktajā apjomā. Arī pēc 2022. gada 6. oktobra grozījumu spēkā stāšanās procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli joprojām ir uzskatāmi par izmeklēšanas noslēpumu. Tomēr šis jaunais regulējums piešķir procesa dalībniekiem tiesības iepazīties ar materiāliem, kas minēti lēmumā, ar kuru tiek uzsākts process par noziedzīgi iegūtu mantu. Proti, tas presumē, ka procesa dalībniekiem ir pieejami lietas materiāli, kas tiek nodoti tiesai, ja vien netiek pieļauts pierādījumos minēto personu pamattiesību apdraudējums, ir nodrošināta sabiedrības interešu aizsardzība un netiek apdraudēta kriminālprocesa, no kura izdalīti materiāli, mērķa sasniegšana (*sk. arī Tieslietu ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 67. lp. un likumprojekta Nr. 1323/Lp13 sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumu (anotāciju). Pieejams: saeima.lv*).

Saskaņā ar 2022. gada 6. oktobra grozījumiem vairs nav paredzēta tiesas kontrole pār procesa virzītāja lēmumu par personas, kas saistīta ar mantu, lūgumu ļaut tai iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Tādējādi ar 2022. gada 6. oktobra grozījumu spēkā stāšanos Kriminālprocesa likuma 627. panta piektā daļa ir zaudējusi spēku, bet tā paša panta ceturtdaļa ir grozīta, proti, apstrīdēto normu saturs ir mainījies pēc būtības.

17.2.2. Noskaidrojot, vai pastāv apstākļi, kas prasa turpināt tiesvedību pēc konstitucionālās sūdzības ierosinātā lietā, Satversmes tiesa galvenokārt vērtē, vai tas,

ka apstrīdētā norma zaudējusi spēku, ir pietiekams pamats uzskatīt, ka ir novērstas visas negatīvās sekas, kuras personai radušās sakarā ar šo normu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 18. aprīļa lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2015-15-01 7. punktu*). Par nepieciešamību turpināt tiesvedību liecina arī tas, ka konstitucionālās sūdzības iesniedzējs ir lūdzis atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no kāda brīža pagātnē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2020-26-0106 8. punktu*).

Katram no Pieteikumu iesniedzējiem apstrīdētās normas tika piemērotas to spēkā esības laikā, un viņi ir lūguši Satversmes tiesu atzīt tās par spēkā neesošām no viņu pamattiesību aizskārums rašanās brīža.

Tādējādi apstrīdēto normu saturs ir mainījies pēc būtības, taču nav novērsti iespējamais Pieteikumu iesniedzēju pamattiesību aizskārums.

Līdz ar to tiesvedība lietā nav izbeidzama.

18. Ja lietā apstrīdēta vairāku tiesību normu satversmība, Satversmes tiesa, ņemot vērā izskatāmās lietas būtību, nosaka efektīvāko pieeju to satversmības izvērtēšanai (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2024. gada 10. oktobra sprieduma lietā Nr. 2023-35-03 12. punktu*).

Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturtajai daļai redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošie materiāli bija uzskatāmi par izmeklēšanas noslēpumu un ar mantu saistītā persona ar tiem varēja iepazīties ar procesa virzītāja atļauju viņa noteiktajā apjomā. Savukārt Kriminālprocesa likuma 627. panta piektā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, paredzēja ar mantu saistītajai personai tiesības pārsūdzēt tiesā procesa virzītāja lēmumu, ar kuru lūgums par iepazīšanos ar lietas materiāliem ir noraidīts.

Apstrīdētās normas noteica kārtību, kādā ar mantu saistītā persona ir tiesīga iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem un pārsūdzēt ar šīm tiesībām saistīto procesa virzītāja lēmumu. Tādējādi izskatāmajā lietā apstrīdētās normas ir veidojušas vienotu tiesisko regulējumu.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas kā vienotu tiesisko regulējumu.

19. Satversmes 92. panta pirmais teikums nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

19.1. Apstrīdētās normas ir daļa no Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā noteiktā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskā regulējuma. Procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz personām, kas saistītas ar šo mantu, ir attiecināmas tiesību uz taisnīgu tiesu garantijas (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 10. punktu*). Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības. Tajās ietilpst arī pušu līdzvērtīgu iespēju princips (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 25. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-35-01 15. punktu*). Pušu līdzvērtīgu iespēju princips procesā par noziedzīgi iegūtu mantu, no vienas puses, paredz visiem tā dalībniekiem iespēju izklāstīt lietas apstākļus un, no otras puses, liedz kādam no dalībniekiem piešķirt būtiskas priekšrocības salīdzinājumā ar oponentu. Pilnvērtīgā tiesību aizstāvībā un iesaistīto pušu interešu līdzsvarošanā būtiska nozīme ir tiesībām saņemt pilnīgu informāciju par pretējās puses izteikto viedokli, savāktajiem pierādījumiem un faktiem (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.1. punktu un 2022. gada 2. decembra sprieduma lietā Nr. 2021-42-01 12.1. punktu*).

Procesam par noziedzīgi iegūtu mantu raksturīgs tas, ka šajā procesā netiek noskaidrota personas vaina, bet gan tiek lemts par mantas noziedzīgo izcelsmi vai saistību ar noziedzīgu nodarījumu. Process par noziedzīgi iegūtu mantu atbilst doktrīnā atzītajam šāda sevišķā procesa apzīmējumam „process par lietu” (*process in rem*) (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2021-18-01 26.1. punktu*). Šāds process ir vērsts uz mantisko jautājumu kriminālprocesā savlaicīgu un efektīvu atrisināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 16.2. punktu*). Arī tiesu praksē norādīts, ka procesā par noziedzīgi iegūtu mantu ir jāvērtē mantas izcelsme un tas, vai pastāv nosacījumi, kuru dēļ šo mantu var atzīt par noziedzīgi iegūtu, nevis tas, vai persona ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu (*sk., piemēram, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2021. gada 21. maija lēmumu lietā Nr. 11816005518*). Tādējādi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu netiek vērtēta personas vaina.

19.2. Satversmes tiesa, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, jau ir atzinusi: tā kā procesā par noziedzīgi iegūtu mantu tiek lemts par

Kriminālprocesa likumā minēto ar mantu saistīto personu īpašuma tiesībām, šādā procesā pēc būtības tiek izlemti jautājumi, kas skar personu civilās tiesības un pienākumus Konvencijas 6. panta pirmās daļas izpratnē (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 10. punktu*). Tādējādi procesā par noziedzīgi iegūtu mantu uz personām, kas saistītas ar mantu, ir attiecināms Konvencijas 6. pants tā darbības civiltiesiskajā aspektā.

Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā atzīts, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips ir „taisnīgas tiesas procesa neatņemams elements” (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā „Rowe and Davis v. The United Kingdom”, pieteikums Nr. 28901/95/11, 60. punktu*). Tāpat jāņem vērā, ka pušu līdzvērtīgu iespēju princips attiecībā uz pušu tiesībām iepazīties ar lietas materiāliem ir samērojams ar citām tiesvedības procesā pastāvošām būtiskām tiesībām un interesēm, piemēram, valsts drošības interesēm vai nepieciešamību aizsargāt lieciniekus, tomēr personas tiesību ierobežojumiem jābūt līdzsvarotiem ar pietiekamām procesuālajām garantijām (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017. gada 19. septembra sprieduma lietā „Regner v. The Czech Republic”, pieteikums Nr. 35289/11, 148., 149. un 161. punktu*).

19.3. Līdz ar līguma par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ratifikāciju Latvija ir atzinusi tās tiesiskās sistēmas atvērtību Eiropas Savienības tiesībām un Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par Latvijas tiesību sistēmas sastāvdaļu. Tādējādi Latvijai, apzinoties Satversmes 68. panta otrajā daļā ietverto Eiropas Savienības tiesību pārākumu un pieņemot un piemērojot nacionālās tiesību normas, ir jāņem vērā demokrātiju stiprinošie Eiropas Savienības tiesību akti un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija (*sk. Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 15.2. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam būtu vērtējama kopsakarā ar Hartas 47. pantu, Direktīvas 2014/42/ES 8. panta 1. un 8. punktu, kā arī Pamatlēmuma 2005/212/TI 4. pantu.

Hartas 51. pants noteic, ka tās noteikumi attiecas uz dalībvalstīm tikai tad, ja tās īsteno Eiropas Savienības tiesību aktus. Eiropas Savienības tiesību aktu īstenošana Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē nozīmē to, ka ir jāpastāv savstarpējai saiknei starp Eiropas Savienības tiesību aktu un attiecīgo valsts pasākumu. Ir

nepieciešams pārbaudīt citstarp to, vai attiecīgajā jomā pastāv kāds speciāls Eiropas Savienības tiesību regulējums vai tāds regulējums, kas šo jomu var ietekmēt (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 5. maija sprieduma lietā C-83/20 „BPC Lux 2 and Others v. Banco de Portugal and Others” 27. punktu un 2020. gada 22. janvāra sprieduma lietā C-177/18 „Almudena Baldonado Martín v. Ayuntamiento de Madrid” 59. punktu*).

Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka Direktīvas 2014/42/ES un Pamatlēmuma 2005/212/TI piemērošanas jomā neietilpst tāds valsts tiesiskais regulējums, kāds bija ietverts apstrīdētajās normās (*sk. Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 4. oktobra sprieduma apvienotajās lietās C-767/22, C-49/23 un C-161/23 „IDream u.c.” 80. un 89. punktu*). Tādējādi izskatāmajā lietā nav piemērojams Direktīvas 2014/42/ES 8. panta 1. un 8. punkts, kā arī Pamatlēmuma 2005/212/TI 4. pants.

Tomēr jāņem vērā, ka Eiropas Savienībā ir spēkā arī Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 14. novembra regula 2018/1805 par iesaldēšanas rīkojumu un konfiskācijas rīkojumu savstarpējo atzīšanu. Šīs regulas 2. panta 2. punkts noteic, ka konfiskācijas rīkojums ir galīgais sods vai tiesas noteikts ar krimināllietu par noziedzīgu nodarījumu saistīts pasākums, kas paredz fiziskās vai juridiskās personas īpašuma galīgu atsavināšanu. Savukārt atbilstoši regulas 13. apsvērumam regulu piemēro visiem iesaldēšanas rīkojumiem un visiem konfiskācijas rīkojumiem, kuri izdoti saistībā ar procesu krimināllietās. Šis jēdziens aptver visu veidu iesaldēšanas rīkojumus un konfiskācijas rīkojumus, kas izdoti pēc procesa saistībā ar noziedzīgu nodarījumu, – ne tikai rīkojumus, uz kuriem attiecas Direktīva 2014/42/ES. Tas aptver arī citu veidu rīkojumus, kuri izdoti bez galīgā notiesājošā sprieduma, izņemot tādus rīkojumus, kuri izdoti saistībā ar procesiem civillietās vai administratīvajās lietās. Minētās regulas 18. apsvērumā paskaidrots, ka Hartā nostiprinātās procesuālās garantijas būtu jāpiemēro visiem procesiem, uz kuriem attiecas regula. Jo īpaši būtiskās kriminālprocesuālās garantijas, kas nostiprinātas Hartā, būtu jāpiemēro arī tiem procesiem krimināllietās, kuri nav kriminālprocesi, bet uz kuriem attiecas šī regula.

Tādējādi, vērtējot apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jāņem vērā Hartas 47. pants, kurā ietvertas tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu. Efektīva tiesību aizsardzība tiesā ir uzskatāma par vispārēju Eiropas Savienības tiesību principu, kas balstīts dalībvalstu kopīgās

konstitucionālajās tradīcijās (*sal. sk. Satversmes tiesas 2021. gada 13. novembra sprieduma lietā Nr. 2018-18-01 15.2.1. punktu un 2023. gada 17. februāra sprieduma lietā Nr. 2022-05-01 11.2. punktu*). Turklāt jāievēro, ka saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punktu un Hartas 52. panta 3. punktu pamattiesības, kas garantētas Konvencijā un izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām, ir uzskatāmas par Eiropas Savienības vispārējiem tiesību principiem un Hartā ietvertu Konvencijā garantētajām tiesībām atbilstošo tiesību nozīme un apjoms ir tāds pats kā Konvencijā noteiktajām tiesībām.

19.4. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, jo tās paredzēja iespēju liegt piekļuvi lietas materiāliem, uz kuriem pamatoti procesa virzītāja pieņēmumi par mantas noziedzīgo izcelsmi. Izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību esot bijis iespējams nodrošināt, arī, piemēram, izsniedzot visus lietas materiālus, bet iepriekš tos anonimizējot un brīdinot personu par kriminālatbildību par ziņu izpaušanu vai piemērojot personai procesuālās sankcijas, ja tā traucē kriminālprocesa norisi.

Savukārt Saeima norāda, ka procesa virzītājam savs lēmums par lūgumu iepazīties ar lietas materiāliem bija jāpamato, samērojot lietā iesaistīto personu intereses ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību. Apstrīdētajās normās noteiktais regulējums bijis pietiekami elastīgs, lai ikvienā gadījumā būtu iespējams salāgot abas šīs intereses. Likumdevējs nodrošinājis arī tiesas kontroli pār to, vai ar procesa virzītāja lēmumu par lūgumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem ir panākts taisnīgs līdzsvars starp nepieciešamību nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu.

Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka tās kompetencē neietilpst tiesību normu piemērošanas, kā arī tiesu nolēmumu tiesiskuma kontrole (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 17. novembra lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2017-01-01 11. punktu*). Tādējādi Satversmes tiesa neveic apstrīdēto normu piemērošanas tiesiskuma kontroli attiecībā uz katru Pieteikuma iesniedzēju konkrētā procesa par noziedzīgi iegūtu mantu ietvaros.

19.5. Satversmes 92. panta pirmais teikums prasa ikvienā tiesvedības procesā nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa piemērošanu attiecīgā tiesvedības procesa raksturam atbilstošā veidā. Pušu līdzvērtīgu iespēju princips jāpiemēro, to

konkrētajā situācijā un apstākļos izsverot un līdzsvarojot kopsakarā ar citiem vispārējiem tiesību principiem un Satversmes normām. Atbilstoši procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskajam regulējumam procesuālās tiesības ar mantu saistītajai personai ir nodrošināmas tādā veidā, kas ļauj sasniegt kriminālprocesa mērķi, bet neatņem šīs tiesības pēc būtības.

Lai nodrošinātu kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, procesā par noziedzīgi iegūtu mantu nodrošināma arī izmeklēšanas noslēpuma aizsardzība. Tas nepieciešams, lai neapdraudētu kriminālprocesa norisi un nodrošinātu citām personām iespēju efektīvi īstenot savas pamattiesības (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.2. punktu*).

Tādējādi atbilstoši Satversmes 92. panta pirmajam teikumam procesa par noziedzīgi iegūtu mantu tiesiskajam regulējumam jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību.

Tātad, lai noskaidrotu, vai apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesa izskatāmajā lietā pārbaudīs, vai šīs normas nodrošināja taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību.

20. Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 59. nodaļā ietvertajam tiesiskajam regulējumam noteiktos apstākļos izmeklētājam ar uzraugošā prokurora piekrišanu vai prokuroram ir tiesības izdalīt no krimināllietas materiālus par noziedzīgi iegūtu mantu un uzsākt attiecīgu procesu.

Kriminālprocesa likuma 627. pants regulē procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanas kārtību. Šā panta otrajā daļā noteikts, kas procesa virzītājam jānorāda lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai.

Lēmums par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai satur ne tikai izdalīto materiālu uzskaitījumu, bet arī šajos materiālos ietverto ziņu detalizētu aprakstu un argumentāciju, kas ir pamats pieņēmumam, ka attiecīgās mantas izcelsme ir noziedzīga vai ka manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 15.1. punktu*).

Lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un materiālu par noziedzīgi iegūtu mantu nodošanu izlemšanai tiesai bija jānorāda arī tas, kādi materiāli no izmeklēšanā esošās krimināllietas par noziedzīgu nodarījumu tiek izdalīti lietā par noziedzīgi iegūtu mantu. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturto daļu šie materiāli ir izmeklēšanas noslēpums. Ar mantu saistītā persona ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem varēja iepazīties tikai pēc attiecīga lūguma iesniegšanas procesa virzītājam. Procesā virzītājam bija tiesības lemt gan par atļauju ar mantu saistītajai personai iepazīties ar minētajiem lietas materiāliem, gan par to, kādā apjomā šie materiāli ar mantu saistītajai personai uzrādāmi. Procesā virzītājs ir tas, kurš vislabāk pārzina kriminālprocesa lietas materiālus, tāpēc likumdevējs tieši viņam uzticējis šāda lēmuma pieņemšanu un lemlēmšanu par personas tiesībām iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietā esošajiem materiāliem (*sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 13. punktu*).

Līdz ar to procesa virzītājam lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu bija jānorāda gan izdalīto materiālu uzskaitījums, gan arī šajos materiālos ietvertu ziņu detalizēts apraksts un argumentācija attiecībā uz pieņēmumu, ka konkrētās mantas izcelsme ir noziedzīga vai manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu.

20.1. Savukārt, lemjot par personas lūgumu ļaut tai iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, procesā virzītājam bija jāņem vērā gan tiesību sistēmā objektīvi pastāvošie principi, uz kuriem balstīts kriminālprocesa regulējums, gan tiesību sistēmā procesā virzītājam noteiktie pienākumi nodrošināt efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē, tostarp pieņemot tādas lēmumus, lai procesā personām tiktu nodrošinātas pamattiesības. Procesā virzītājam katrā gadījumā rūpīgi jāizvērtē ar mantu saistītās personas tiesības iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem un, tā kā šāds procesā virzītāja lēmums skar ar mantu saistītās personas pamattiesības, tas ir arī īpaši jāpamato, samērojot pušu līdzvērtīgu iespēju principu ar konkrētā kriminālprocesa interesēm un tā sekmīgu virzību (*sal. sk. Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija sprieduma lietā Nr. 2016-13-01 14.2., 15.2. un 15.3. punktu*). Piemērojot apstrīdētās

normas, procesa virzītājam un tiesai bija jāņem vērā arī Satversmes tiesas spriedumā lietā Nr. 2016-13-01 paustās atziņas.

Tiesību normai nav jābūt formulētai kā absolūti precīzai instrukcijai. Lai cik precīzi un skaidri būtu formulētas tiesību normas, to saturs vienmēr būs noskaidrojams interpretācijas ceļā (*sal. sk. Satversmes tiesas 2022. gada 25. marta sprieduma lietā Nr. 2021-25-03 14.2. punktu*). Tādējādi tas, ka Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturrtā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, bija piemērojama, izmantojot visas tiesību normu interpretācijas metodes un interpretējot to atbilstoši augstāka juridiska spēka tiesību normām, tostarp tiesību sistēmā pastāvošiem principiem, uz kuriem balstīts kriminālprocesa regulējums, nenozīmē, ka minētā tiesību norma neatbilstu Satversmei. Tāpat par apstrīdēto normu neatbilstību Satversmei neliecina arī tas, ka likumdevējs ar 2022. gada 6. oktobra grozījumiem ir pilnveidojis procesu par noziedzīgi iegūtu mantu reglamentējošās tiesību normas. Tiesiskais regulējums nepārtraukti attīstās, citstarp likumdevējam pilnveidojot normatīvo aktu formulējumus, lai tie precīzāk atspoguļotu tā gribu (*sal. sk. Satversmes tiesas 2020. gada 24. septembra sprieduma lietā Nr. 2019-22-01 22.2. punktu*).

20.2. Satversmes tiesa vērš uzmanību uz to, ka Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturrtā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, paredzēja procesa virzītāja rīcības brīvību arī attiecībā uz to, ar kādu līdzekļu palīdzību katrā konkrētajā gadījumā nodrošināt izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību. Proti, pieņemot lēmumu par to, kādā apjomā lietas materiāli būtu uzrādāmi ar mantu saistītajai personai, apstrīdētās normas neliedza procesa virzītājam pielietot personas datu vai citas informācijas anonimizāciju vai daļēju aizklāšanu tādā apjomā, kas ļauj nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un vienlaikus arī izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību. Līdzīgu viedokli paudusi arī Tieslietu ministrija.

Tādējādi atbilstoši Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturrtās daļas redakcijai, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, procesa virzītājam katrā gadījumā bija individuāli jāizvērtē, vai attiecīgie materiāli ir uzrādāmi ar mantu saistītajai personai. Lai arī lietas materiāli bija noteikti par izmeklēšanas noslēpumu, Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturrtajā daļā paredzētais individuālais vērtējums ietvēra procesa virzītāja pienākumu katrā

konkrētajā gadījumā nodrošināt personai Satversmes 92. panta pirmajā teikumā nostiprinātās tiesības uz taisnīgu tiesu un panākt taisnīgu līdzsvaru starp izmeklēšanas noslēpuma un personas pamattiesību aizsardzību, ņemot vērā arī pušu līdzvērtīgu iespēju principu.

20.3. Ar 2018. gada 20. jūnija grozījumiem likumdevējs Kriminālprocesa likuma 627. panta piektajā daļā noteica kārtību, kādā var pārsūdzēt procesa virzītāja lēmumu par lūgumu ļaut iepazīties ar lietas materiāliem. Ja ar mantu saistītās personas lūgums tika pilnībā vai daļēji noraidīts, procesa virzītāja lēmumu varēja pārsūdzēt rajona (pilsētas) tiesā, kas izskatīja procesu par noziedzīgi iegūtu mantu. Tiesa pieņēma lēmumu par sūdzības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu vai noraidīšanu, un šis tiesas lēmums nebija pārsūdzams.

Tiesību normu nevar izprast ārpus tās piemērošanas prakses un tiesību sistēmas, kurā tā funkcionē (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 30. novembra sprieduma lietā Nr. 2022-36-01 15. punktu*). Atbilstoši Kriminālprocesa likuma 627. panta piektās daļas redakcijas, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, piemērošanas praksei pamatā tiesa izvērtēja gan personu paustos argumentus par, iespējams, nepamatotu liegumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, gan arī katru konkrēto dokumentu vai lietas materiālos iekļauto informāciju un to, vai liegums noteikts pamatoti. Tiesu praksē citstarp tika vērtēts tas, vai lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu ir analizēti pierādījumi un argumentēta to būtība tādējādi, lai ar mantu saistītajai personai būtu zināmi procesa virzītāja argumenti un iesniegtie pierādījumi, kas ir par pamatu pieņemumam, ka attiecīgās mantas izcelsme ir noziedzīga vai manta ir saistīta ar noziedzīgu nodarījumu (*sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 19. jūlija lēmuma lietā Nr. 11904004020 6.2. punktu, 2022. gada 19. maija lēmuma lietā Nr. 11905005420 8. punktu un 2022. gada 28. septembra lēmuma lietā Nr. 11390062520 6.2. punktu*).

Tiesu praksē bijuši gadījumi, kad tiesa uzskatīja, ka procesa virzītājs ir nepamatoti noteicis liegumu iepazīties ar atsevišķiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, piemēram, ja informācija bijusi vispārīga vai publiski pieejama, ja tā jau bijusi personas rīcībā vai ja dokumenta saturs jau bijis pilnībā atklāts lēmumā par procesa par noziedzīgi iegūtu mantu uzsākšanu un tā nodošanu izlemšanai tiesai (*sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 23. jūlija*

lēmuma lietā Nr. 15840048519 7.4. punktu, 2022. gada 19. maija lēmuma lietā Nr. 11905005420 8.5. punktu, 2022. gada 11. augusta lēmuma lietā Nr. 11816003620 7. punktu, 2022. gada 22. septembra lēmuma lietā Nr. 11816017819 6.4. punktu un 2022. gada 28. septembra lēmuma lietā Nr. 11390062520 6.4.4. un 6.4.8. punktu). Tāpat tiesa ļāvusi iepazīties ar atsevišķiem dokumentiem, aizklājot tajos, piemēram, fizisko personu datus (sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 29. jūnija lēmuma lietā Nr. 11816015319 7. punktu un 2022. gada 28. septembra lēmuma lietā Nr. 11390062520 6.4.2. punktu).

Tiesa ir pievienojusies procesa virzītāja argumentācijai par daļēju liegumu iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem gadījumos, kad atsevišķi dokumenti ietvēra liela apjoma citu personu datus, tostarp identifikācijas un finanšu datus, kad dokumenti varēja atklāt izmeklēšanas taktiku un virzienus vai radīt risku, ka liecinieki var tikt ietekmēti (sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 13. oktobra lēmuma lietā Nr. 15840050519 11. punktu, 2022. gada 28. janvāra lēmuma lietā Nr. 11816016319 7. punktu un 2022. gada 22. septembra lēmuma lietā Nr. 11816017819 6.5. punktu). Arī šādos gadījumos tiesa ir vērtējusi to, vai informāciju, ar kuru iepazīties pamatoti tika liegts, ir iespējams nodalīt atsevišķi vai daļēji aizklāt (sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2022. gada 19. aprīļa lēmuma lietā Nr. 15840050519 8. punktu un 2022. gada 22. septembra lēmuma lietā Nr. 11816017819 6.5. punktu).

Ir bijuši arī gadījumi, kad tiesa pilnībā apmierināja ar mantu saistītās personas lūgumu ļaut tai iepazīties ar visiem procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem, jo, tiesas ieskatā, procesa virzītājs nav sniedzis pamatotus argumentus un tiesa, pārbaudot lietas materiālu saturu, atzinusi, ka tajos nav ietverta tāda informācija, kas traucētu sasniegt kriminālprocesa mērķi pamatprocesā (sk., piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2021. gada 21. septembra lēmumu lietā Nr. 11816002318). Tāpat bijuši gadījumi, kad tiesa atzinusi, ka procesa virzītāja lēmums daļēji liegt iepazīšanos ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem ir pilnībā pamatots, bet personas sūdzība noraidāma (sk., piemēram, Ekonomisko lietu tiesas 2021. gada 13. jūlija lēmuma lietā Nr. 16870000220 9. un 10. punktu un 2022. gada 28. janvāra lēmuma lietā Nr. 11816016319 7. punktu).

Procesa virzītāja lēmuma par lūgumu ļaut iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem pārsūdzēšanas procesā tiesa izvērtēja visus lietā būtiskos apsvērumus – gan procesa dalībnieku iebildumus par liegumu iepazīties ar materiāliem, gan arī procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiālu saturu –, lai secinātu, vai šāds liegums bija noteikts pamatoti. Līdz ar to šāda lēmuma pārsūdzēšanas procesā tika īstenota tiesas kontrole un šīs kontroles rezultātā tiesa varēja novērst tiesību normām neatbilstoša procesa virzītāja lēmuma piemērošanas sekas, kas iestātos ar mantu saistītajai personai. Proti, tiesa bija tiesīga ne vien pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma pamatotību, bet arī pati noteikt, cik lielā apjomā ar mantu saistītā persona drīkst iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Turklāt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 627. panta piekto daļu redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, tiesa, lai izlemtu, vai iepazīšanās ar lietas materiāliem apdraud citu personu pamattiesības, sabiedrības intereses vai traucē kriminālprocesa mērķa sasniegšanu, varēja pieprasīt arī krimināllietas materiālus un iepazīties ar tiem.

Tādējādi Kriminālprocesa likuma 627. panta piektajā daļā redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, bija noteikta kārtība, kas nodrošināja ar mantu saistītajai personai tiesības pārsūdzēt procesa virzītāja lēmumu un attiecīgi tiesai iespēju pārbaudīt procesa virzītāja lēmuma tiesiskumu un pamatotību, proti, vērtēt to, vai konkrētajā gadījumā ir panākts taisnīgs līdzsvars starp nepieciešamību nodrošināt pušu līdzvērtīgu iespēju principa ievērošanu un nepieciešamību aizsargāt izmeklēšanas noslēpumu. Tāpat šī norma nodrošināja to, ka nepieciešamības gadījumā arī tiesa ir tiesīga lemt par lietas materiālu uzrādīšanu ar mantu saistītajai personai. Proti, Kriminālprocesa likuma 627. panta piektā daļa redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim, nodrošināja efektīvu ar mantu saistītās personas tiesību uz īpašumu aizsardzību.

20.4. Apstrīdētās normas nodrošināja, ka vispirms procesa virzītājs, ņemot vērā vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, kā arī samērojot lietā iesaistīto personu un visas sabiedrības intereses, katrā konkrētajā gadījumā noteica, kādā apjomā ļaut ar mantu saistītajai personai iepazīties ar procesa par noziedzīgi iegūtu mantu lietas materiāliem. Savukārt tad, ja ar mantu saistītā persona procesa virzītāja vērtējumam nepiekrita, tai bija tiesības vērsties tiesā, kas nodrošināja

procesa virzītāja lēmuma tiesiskuma kontroli un ar mantu saistītās personas pamattiesību ievērošanu. Tādējādi apstrīdētās normas nodrošināja taisnīgu līdzsvaru starp pušu līdzvērtīgu iespēju principu un izmeklēšanas noslēpuma aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Kriminālprocesa likuma 627. panta ceturto un piekto daļu (redakcijā, kas bija spēkā no 2018. gada 1. septembra līdz 2022. gada 2. novembrim) par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina